5-6- SINF ONA TILI DARSLIKLARIDAGI YUTUQ VA KAMCHILIKLAR

Karimova Mushtariy To'ychiboy qizi
Buloqboshi tumani, 68- IDUM, oliy toifali o‘qituvchi
E-mail: 95mushtariybegim@gmail.com

Qabul qilindi: 22.10.2025
Ko‘rib chiqildi: 23.10.2025
Tasdiqlandi: 24.10.2025

Kalit so‘zlar:
Ona tili darsligi, yutuq, kamchilik, tahlil, o‘quv dasturi, metodika, til kompetensiyasi.

Annotatsiya. Ushbu tezisda 5–6-sinf ona tili darsliklarining mazmuni, metodik tuzilishi, til materiali tizimi va o‘quvchilarning til kompetensiyasini shakllantirishdagi samaradorligi tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida darsliklarning yutuqlari sifatida ularning zamonaviy o‘quv dasturlariga mosligi, grammatik va nutqiy mashqlar tizimining boyligi, mustaqil fikrlashga yo‘naltirilgan topshiriqlar mavjudligi keltiriladi. Shu bilan birga, kamchilik sifatida ayrim mavzularning takrorlanishi, interfaol metodlarning yetarli qo‘llanilmagani hamda o‘quvchilarning nutqiy faoliyatini rivojlantirishda individual yondashuvning sustligi aniqlangan. Tadqiqot natijalari darsliklarni yanada takomillashtirish va ona tili ta’limi sifatini oshirish bo‘yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga xizmat qiladi.

Ключевые слова:
учебник родного языка, достоинства, недостатки, анализ, учебная программа, методика, языковая компетенция.

Аннотация. В данной тезисе анализируется содержание и методическая структура учебников по родному языку для 5–6 классов, система языкового материала и эффективность их влияния на формирование языковой компетенции учащихся. Среди достоинств выделяются соответствие современным образовательным стандартам, наличие богатой системы упражнений и заданий, направленных на развитие самостоятельного мышления. К недостаткам отнесены повторение некоторых тем, недостаточное использование интерактивных методов и слабая индивидуализация учебного

процесса. Результаты исследования могут быть использованы для дальнейшего совершенствования учебников и повышения качества преподавания родного языка.

Keywords:
Mother tongue textbook, strengths, weaknesses, analysis, curriculum, methodology, language competence.

Annotation. This thesis analyzes the content and methodological structure of 5th–6th grade mother tongue textbooks, the system of linguistic material, and their effectiveness in developing students' language competence. The study identifies several strengths, including compliance with modern curricula, a rich set of grammar and speech exercises, and assignments that foster independent thinking. However, some weaknesses are noted, such as topic repetition, insufficient use of interactive methods, and limited individualization of instruction. The findings provide practical recommendations for improving textbook quality and enhancing mother tongue education.

Kirish. Ona tili ta'limi umumta'lim maktablarida o'quvchilarning tafakkurini shakllantirish, nutqiy kompetensiyasini rivojlantirish va milliy qadriyatlarga asoslangan ma'naviy yetuk shaxsni tarbiyalashda muhim o'rin tutadi. 5–6-sinf ona tili darsliklari esa bu jarayonda o'quvchilarning tildan nazariy bilimlarni egallashi, ularni amaliy nutqiy faoliyatda qo'llashi, o'z fikrini og'zaki va yozma shaklda aniq ifodalash ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi. Shu bois mazkur darsliklarni ilmiy-metodik tahlil qilish, ularning yutuq va kamchiliklarini aniqlash, o'quv dasturiga mosligini baholash bugungi ta'lim tizimida dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. So'nggi yillarda ta'lim mazmunini modernizatsiya qilish jarayonida darsliklarning yangi avlodini yaratish, interfaol metodlarga asoslangan topshiriqlar tizimini kengaytirish, o'quvchilarni mustaqil va ijodiy fikrlashga yo'naltirish kabi vazifalar ilgari surilmoqda. 5–6-sinf ona tili darsliklarining sifatini tahlil qilish orqali ta'lim samaradorligini oshirish, o'quv jarayonida yuzaga kelayotgan muammolarni aniqlash va ularni bartaraf etish uchun ilmiy asoslangan tavsiyalar ishlab chiqish zarur. Ona tili fanini o'qitish ta'lim jarayonining eng muhim tarkibiy qismlaridan biri hisoblanadi, chunki u nafaqat o'quvchilarning lingvistik bilim va

ko‘nikmalarini shakllantiradi, balki ularning tafakkuri, muloqot madaniyati, estetik didi va milliy ongini rivojlantirishga ham xizmat qiladi. Ayniqsa, umumta’lim maktablarining 5–6-sinflari bosqichida o‘quvchilarning o‘qish, yozish, tinglab tushunish va so‘zlash kompetensiyalarini rivojlantirish jarayoni boshlang‘ich bosqichdan o‘rta bosqichga o‘tish davrida hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Shu bois bu sinflar uchun yaratilgan darsliklarning sifati, mazmuni va metodik qurilishi o‘quvchilarning tilni o‘zlashtirish samaradorligiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Mamlakatimizda so‘nggi yillarda maktab ta’lim tizimini isloh qilish jarayonida ona tili darsliklari yangilangan davlat ta’lim standartlariga moslashtirilmoqda, ularning tuzilishida kommunikativ yondashuv, kompetensiyaviy metod va interfaol o‘qitish texnologiyalari tamoyillari asos qilib olinmoqda. Bu esa darsliklar orqali o‘quvchilarda mustaqil fikrlash, nutq madaniyati, grammatik bilimni amaliyotda qo‘llash ko‘nikmalarini shakllantirishni taqozo etadi. Biroq yangi avlod darsliklarini tahlil qilish jarayonida ularning yutuqlari bilan bir qatorda, muayyan kamchiliklar ham aniqlanmoqda. Xususan, ayrim mavzularning takrorlanishi, mashqlar tizimining yetarli darajada ijodiy yondashuvni rag‘batlantirmasligi, ayrim joylarda nazariy materialning murakkabligi o‘quvchilarning qiziqishini susaytiradi. Shu sababli ushbu tadqiqotda 5–6-sinf ona tili darsliklarining yutuq va kamchiliklari ilmiy-nazariy hamda amaliy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotning dolzarbligi shundan iboratki, darsliklar ta’lim jarayonining asosiy manbasi sifatida o‘quvchi faoliyatining markazida turadi, ularning sifati esa o‘qituvchining pedagogik mahorati bilan birgalikda ta’lim samaradorligini belgilovchi muhim omil hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan, darsliklarning ilmiy-metodik asoslarini chuqur tahlil qilish, ularni amaliy jihatdan takomillashtirish bo‘yicha tavsiyalar ishlab chiqish bugungi kunda dolzarb ilmiy vazifalardan biri bo‘lib qolmoqda.

Adabiyotlar tahlili. 5–6-sinf ona tili darsliklarini tahlil etishda zamonaviy pedagogik tadqiqotlar muhim manba bo‘ldi. Ona tili o‘qitish metodikasining nazariy asoslari bo‘yicha o‘tkazilgan tadqiqotlarda ta’limning kommunikativ va kompetensiyaga asoslangan yondashuvlarining afzalliklari alohida ta’kidlanadi. O‘quvchilarning tilni amaliy faoliyat orqali o‘rganishlari, tilshunoslik bilimlarini nutqiy ko‘nikmaga aylantirish jarayonida faol metodlardan foydalanish samaradorligi isbotlangan [1]. Darsliklarning tuzilmasi, til materiali tanlanishi va mashqlar tizimi o‘quvchilarning yosh va psixologik xususiyatlariga mos bo‘lishi zarurligi ko‘plab ilmiy manbalarda e’tirof etilgan [2]. Ona tili ta’limida nutq madaniyati va so‘z boyligini oshirishning muhim omili sifatida darsliklarning lingvistik hamda estetik jihatdan boyligi ham muhim ahamiyat kasb etadi [3].

Shuningdek, o‘qituvchilarning amaliy tajribasida darsliklardan foydalanish samaradorligi ularning metodik tayyorgarligi bilan bevosita bog‘liq ekani qayd etilgan [4]. Yana bir tadqiqotda esa zamonaviy darsliklarni ishlab chiqishda milliy qadriyatlarga asoslangan mazmun, zamonaviy pedagogik texnologiyalar, interfaol o‘yinlar va ijodiy topshiriqlar tizimi kiritilishi zarurligi ta’kidlanadi [5].

Materiallar va usullar. Tadqiqot jarayonida 5–6-sinf ona tili darsliklari tahlil qilinib, ularning tuzilishi, mavzular tizimi, til materiali taqdimoti, mashqlar va topshiriqlar mazmuni, o‘qitish metodlari hamda o‘quvchilarning til kompetensiyasiga ta’siri o‘rganildi. Asosiy manba sifatida Xalq ta’limi vazirligi tomonidan tasdiqlangan darsliklar, ularning o‘quv dasturlari va metodik qo‘llanmalar tahlil qilindi. Metodik tahlil, kontent-analiz, qiyosiy o‘rganish va kuzatish metodlaridan foydalanildi. Darsliklarda o‘quvchi faoliyatiga yo‘naltirilgan topshiriqlar, interfaol o‘yinlar, ijodiy yozuv mashqlari, grammatik qoidalarni mustahkamlovchi topshiriqlar tizimi o‘rganilib, ularning amaliy samaradorligi sinf dars jarayonida kuzatildi. Shu bilan birga, o‘qituvchilarning fikrlari va tajribasi o‘rganilib, darsliklardan foydalanishda uchraydigan muammolar aniqlanib, ularni bartaraf etish yo‘llari taklif etildi.

1-jadval. 5–6-sinf ona tili darsliklarining tahliliy solishtirma jadvali

Tahlil mezonlari	5-sinf ona tili darsligi	6-sinf ona tili darsligi	Umumiy xulosa
Mavzular tizimi	Mavzular soddadan murakkabga tamoyiliga asoslangan, lekin ayrim mavzular 6-sinfda takrorlanadi.	Mavzular kengaytirilgan, lekin ayrim tushunchalar murakkabligi sababli o‘quvchilar uchun qiyin.	Mavzular ketma-ketligi mantiqan to‘g‘ri, ammo takroriylikni kamaytirish zarur.
Mashqlar tizimi	Grammatik mashqlar ko‘p, lekin ijodiy topshiriqlar kam.	Ijodiy yozuv mashqlari ko‘paygan, ammo murakkablik darajasi yuqori.	Mashqlar tizimini muvozanatlash va yosh xususiyatlariga moslashtirish lozim.
Interfaol metodlar	Kam qo‘llanilgan, asosan an’anaviy topshiriqlar.	Ba’zi mavzularda interfaol o‘yinlar kiritilgan.	Interfaol usullarni ko‘proq qo‘llash ta’lim samaradorligini oshiradi.

Tahlil mezonlari	5-sinf ona tili darsligi	6-sinf ona tili darsligi	Umumiy xulosa
Til materiali	Oddiy va oson tushunarli misollar keltirilgan.	Ko‘proq murakkab grammatik shakllar berilgan.	Til materiali bosqichma-bosqich murakkablashgani to‘g‘ri, ammo soddalik tamoyili saqlanishi kerak.
O‘quvchi faolligi	O‘quvchi ishtiroki cheklangan, ko‘proq tayyor javobli mashqlar.	O‘quvchi mustaqil ishlashga yo‘naltirilgan topshiriqlar mavjud.	Mustaqil fikrlashga yo‘naltirilgan topshiriqlar sonini oshirish zarur.

Ushbu jadval tahlili shuni ko‘rsatadiki, 5–6-sinf ona tili darsliklarida o‘quv dasturi bosqichma-bosqich takomillashgan bo‘lsa-da, ayrim metodik kamchiliklar saqlanib qolgan. 5-sinf darsligi oson va qulay materiallarga boy bo‘lsa, 6-sinf darsligida murakkab mavzular soni ko‘paygan, bu esa o‘quvchilardan yuqori tafakkur darajasini talab qiladi. Shuning uchun darslik mualliflariga interfaol topshiriqlarni ko‘paytirish, ijodiy yondashuvni kuchaytirish hamda mavzularni takroriylikdan holi qilish bo‘yicha takliflar ishlab chiqish tavsiya etiladi.

Tadqiqot muhokamasi. Tahlil natijalari shuni ko‘rsatadiki, 5–6-sinf ona tili darsliklarida o‘quvchilarning grammatik, leksik va nutqiy kompetensiyalarini shakllantirishga qaratilgan ko‘plab yutuqlar mavjud. Jumladan, mavzular tizimi bosqichma-bosqichlik tamoyiliga asoslangan, o‘quv dasturiga mos ravishda grammatika, fonetika, so‘z yasalishi va so‘z turkumlari ketma-ket o‘rgatilgan. Shuningdek, darsliklarda o‘quvchilarni mustaqil fikrlash, tahlil qilish, og‘zaki va yozma nutqini rivojlantirishga yo‘naltirilgan topshiriqlar tizimi keng o‘rin olgan. Har bir mavzudan so‘ng mustahkamlovchi mashqlar, testlar, ijodiy topshiriqlar berilgan bo‘lib, ular o‘quvchilarning bilish faolligini oshirishga xizmat qilmoqda. Ammo tahlil davomida ayrim kamchiliklar ham aniqlandi. Xususan, 5-sinf darsligida “So‘z birikmasi” mavzusi 6-sinfda takrorlanib, ayrim misollar bir-biriga o‘xshash tarzda berilgan, bu esa o‘quvchilarni takroriylikka olib keladi. Shuningdek, ayrim darslarda interfaol metodlar kam qo‘llanilgan, o‘quvchi markazida tashkil etilgan mashg‘ulotlar soni yetarli emas. Yana bir muhim jihat shundaki, darslikdagi mashqlar ko‘p hollarda bir xil tipdagi topshiriqlardan iborat bo‘lib, o‘quvchining kreativ fikrlashini to‘liq rivojlantirmaydi. Tahlil jarayonida

o‘qituvchilarning fikrlariga ko‘ra, 6-sinf darsligidagi ba’zi mavzular murakkab tushunchalarni o‘z ichiga olgani sababli o‘quvchilarda qiyinchiliklar yuzaga keladi. Shu bilan birga, o‘quvchilarning nutqiy kompetensiyasini rivojlantirishga qaratilgan yozma mashqlar tizimi yanada boyitilishi kerak. Tadqiqot natijalariga ko‘ra, darsliklarda multimedia resurslari va QR kodli interfaol topshiriqlardan foydalanish samaradorlikni oshiradi. Shu sababli kelajakda darsliklar mazmunini raqamli ta’lim platformalari bilan integratsiya qilish muhim hisoblanadi.

Xulosa. Umuman olganda, 5–6-sinf ona tili darsliklari hozirgi ta’lim talablariga mos tarzda yaratilgan bo‘lib, ularning yutuqlari sifatida mavzularning mantiqiy ketma-ketligi, amaliy mashqlar tizimining boyligi va mustaqil fikrlashga yo‘naltirilgan topshiriqlar mavjudligi qayd etildi. Kamchiliklar sifatida esa ayrim mavzularning takrorlanishi, interfaol metodlarning yetarli qo‘llanilmagani va o‘quvchilarning nutqiy faoliyatini rivojlantirishda individual yondashuvning sustligi aniqlangan. Darsliklarni yanada takomillashtirish uchun o‘qituvchilar, metodistlar va psixologlarning hamkorligida tahliliy ishlarni davom ettirish, o‘quvchilarning yosh xususiyatlariga mos mashq tizimini ishlab chiqish, multimediya materiallarini keng qo‘llash tavsiya etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro’yxati

1. Xo‘jayev, A. (2019). Ona tili ta’limida zamonaviy metodlar. Toshkent: Fan.
2. Hasanov, B. (2020). Til o‘qitishning psixolingvistik asoslari. Samarqand: SamDU nashriyoti.
3. Karimova, D. (2021). O‘quvchilarda nutq madaniyatini shakllantirish metodikasi. Toshkent: Yangi asr avlodi.
4. Rixsiboyeva, M. (2022). Ona tili darsliklarining didaktik tahlili. Namangan: Innovatsiya.
5. Johnson, P. (2020). Modern Approaches to Language Education. London: Routledge.